

SKALA PRZEKONAŃ DOROSŁYCH EUROSIEROT (SPDE) – ZAŁOŻENIA TEORETYCZNE I ANALIZA WŁAŚCIWOŚCI PSYCHOMETRYCZNYCH

Adrianna Kaczuba¹

BELIEFS OF ADULT EURO-ORPHANS SCALE (BAES) – THEORETICAL
FRAMEWORK AND ANALYSIS OF PSYCHOMETRIC PROPERTIES

Summary. The aim of the present study was to analyze the psychometric properties of the Beliefs of Adult Euro-orphans Scale (BAES) – a self-designed questionnaire for the measurement of specific self-beliefs presented by adults whose parents had emigrated to work abroad. The sample comprised 327 young adults who were euro-orphans. The results indicated that the BAES included 13 statements forming 3 dimensions: Aspiration for perfection, Separation guilt and Sense of worthlessness. The study has shown that BAES has good psychometric properties and can be used in future research.

Key words: euro-orphans, labour migration, psychological effects of emigration, maladaptive beliefs

Wprowadzenie

Według CBOS (2016) 10% mieszkańców Polski przyznaje, że za granicą pracuje ktoś z ich gospodarstwa domowego, a doświadczanie skutków migracji deklaruje co piąty badany. Od momentu przystąpienia Polski do Unii Europejskiej zjawisko migracji przestało mieć sporadyczny charakter (Okólski, 2007), a efektem tego jest wzrost liczby rodzin transnarodowych, których członkowie przebywają w co najmniej dwóch krajach (Parreñas, 2001; Walczak, 2016). Choć w ramach nauk społecznych analizuje się szeroko konsekwencje wyjazdów zarobkowych podejmowanych przez matki i ojców dla dzieci, zauważyć można lukę w badaniach nad długofalowymi następstwami tej sytuacji, szczególnie w ujęciu psychologicznym, z właści-

¹ Instytut Psychologii, Wydział Nauk o Wychowaniu, Uniwersytet Łódzki (Institute of Psychology, Faculty of Educational Sciences, University of Lodz), ORCID: 0000-0002-8605-7889.

Adres do korespondencji: Adrianna Kaczuba,
e-mail: adrianna.kaczuba@uni.lodz.pl

wymi dla niego metodami pomiaru (por. Schapiro i in., 2013). Zasadne wydaje się zatem wzbogacenie analizy nad psychologicznymi skutkami emigracji rodziców o perspektywę osób dorosłych, które doświadczyły takiej rozłąki. Perspektywa ta uwzględniona została w niniejszej pracy, której problematyka dotyczy procesu opracowania narzędzia psychologicznego umożliwiającego badanie aktualnych przekonań osób dorosłych na swój temat, odnosząc się do relacji z rodzicami, którzy w przeszłości emigrowali zarobkowo.

Emigracja rodzica z perspektywy dzieci

Eurosieroctwo jest terminem identyfikowanym z sytuacją, w której rodzice dziecka podejmują się zagranicznego wyjazdu w celach zarobkowych (Kozak, 2010; Rydz, 2014; Walczak, 2014). Pojęcie to uważane jest przez niektórych badaczy za stygmatyzujące (Walczak, 2008), a etykieta „eurosieroty” – za wpływającą na odmienne postrzeganie dziecka w otoczeniu (por. np. UNICEF/CRIC, 2008; Trusz 2018). Z drugiej strony klarowność i uniwersalność tego określenia sprawiły, że weszło ono do powszechnego użycia w dyskursie medialnym i naukowym, a w literaturze brakuje równie nośnych terminów, które mogłyby je zastąpić. Z tego powodu, również w tym artykule, używa się terminu „eurosieroty” w odniesieniu do osób, których rodzic lub rodzice wyemigrowali w celach zarobkowych.

Wyniki analiz dotyczących następstw wyjazdów zarobkowych rodziców wskazują na występowanie pozytywnych i negatywnych skutków tej nietypowej sytuacji dla dziecka (por. Hanson, Woodruff, 2003; Macours, Vakis, 2010; Walczak, 2014). Z jednej strony poprawie ulegają jego warunki bytowe, z drugiej – pojawiają się koszty emocjonalne (Avila, 2008; UNICEF, 2011). Wyniki badań pokazują, że nieobecność rodzica, spowodowana jego pracą za granicą, może negatywnie wpływać na dobrostan dziecka (Mazzucato i in., 2015) oraz jego ogólne poczucie szczęścia (Jordan, Graham, 2012). Dziecko, próbując poradzić sobie z sytuacją rozłąki, może przejawiać problemy w zachowaniu, w sferze emocjonalnej, ale też poznawczej (Suárez-Orozco, 2007; Kostrubiec, 2009), na której koncentruje się niniejsza praca.

Emigracji rodzica z perspektywy dorosłych eurosierot

Na ogromną wagę poznawczego przetwarzania dziecięcych doświadczeń, szczególnie tych dotyczących relacji z osobami znaczącymi, wskazuje się m.in. w stosunkowo nowej koncepcji – wczesnych nieadaptacyjnych schematów poznawczych Jeffrey Younga (Young, Klosko, Weishaar, 2014). Autorzy sugerują w niej, że powstające w okresie dzieciństwa przekonania na swój temat mogą się utrzymywać, mając wpływ na późniejsze zaburzenia w funkcjonowaniu psychospołecznym osoby. Przekonania takie powiązane są z negatywnymi emocjami (np. lękiem lub niepewnością) i kształtowane w wyniku braku zaspokojenia u dziecka podstawowych potrzeb oraz doświadczania przez nie trudnych lub nawet trauma-

tycznych wydarzeń. Treść przekonań zależy natomiast od tego, która z potrzeb nie jest zaspokajana – dotycząc deficytów w obrębie np. potrzeby bezwarunkowej miłości czy bezpieczeństwa. Wtórnie może to prowadzić do powstania usztywnionych schematów w zachowaniu i myśleniu oraz pogorszenia funkcjonowania osoby w dorosłości (por. Mącik, 2019).

Z perspektywy psychologicznej można zatem przyjąć, że doświadczenie przez osobę w dzieciństwie emigracji rodzica wpisuje się w powyższe kryteria. Niezależnie bowiem od tego, czy uczestniczy ona w podejmowaniu decyzji o wyjeździe, czy tylko biernie przyjmuje jej konsekwencje (Danilewicz, 2006), szuka własnego uzasadnienia dla tego wydarzenia (Kostrubiec, 2009). Natomiast jej późniejsza postawa i radzenie sobie z sytuacją może opierać się na przyjętym przez nią wyjaśnieniu (Brzezińska, Matejczuk, 2011). Co więcej, jak pokazują badania, brak zrozumienia w dzieciństwie tej specyficznej sytuacji może prowadzić do powstania u osoby poczucia winy, lęku, wrażenia odrzucenia czy niekochania (Parréas, 2001; Walczak, 2008).

Specyfika badań dotyczących eurosierot

Zauważyć można, że znaczna część badań dotyczących problematyki emigracji w rodzinie miała dotąd charakter jakościowy i prowadzona była zwykle przez badaczy z takich dziedzin, jak socjologia czy pedagogika (por. np. Aguilera-Guzmán i in., 2004; Sordyl-Lipnicka, Pufal-Struzik, 2019). Na przykład, Rhacel Salazar Parréas – czołowa badaczka problematyki emigracji w rodzinie – przeważnie opiera się w swoich pracach (por. 2001, 2005, 2008) na jakościowej analizie wywiadów, metodzie często wybieranej do badania niezwykle zróżnicowanych scenariuszy emigracji zarobkowej w rodzinie. Na gruncie polskim znaleźć można natomiast interesujące badania pedagogiczne o charakterze sondażowym (por. np. Walczak, 2008, 2014), ale też łączące elementy analizy ilościowej i jakościowej (por. Danilewicz, 2006). Wyjątkowe podejście metodologiczne przyjął Sławomir Trusz (2018), przeprowadzając serię badań – wśród których znalazły się eksperymenty – dotyczących m.in. stereotypizacji eurosierot. Autor podjął się też analizy jakości związków romantycznych dorosłych eurosierot. Uzyskał wyniki świadczące o znaczeniu posiadanego stylu przywiązania w regulacji odroczonego skutków wyjazdu rodzica (Trusz, 2018), dodatkowo podkreślając znaczenie pośrednich „regulatorów” dla bezpośrednich skutków emigracji.

Choć rozważane są konsekwencje tego samego zjawiska, to wydaje się, że jego pełnowymiarowy obraz uwidocznic się może tylko dzięki analizie uwzględniającej odmienne perspektywy i metody. Tymczasem nadal w stosunkowo niewielu pracach badawczych weryfikuje się krótko- i długofalowe konsekwencje wyjazdów zarobkowych rodziców z perspektywy psychologicznej, dodatkowo wykorzystując pomiar kwestionariuszowy (por. np. Jia, Tian, 2010; Wen, Lin, 2012). Możliwym wyjaśnieniem takiego stanu rzeczy wydaje się wspomniana już trudność w opracowa-

niu metody kwestionariuszowej, która byłaby na tyle uniwersalna, aby uwzględnić ogólną różnorodność relacji i wariantów scenariuszy losów rodzinnych, jednocześnie koncentrując się na specyfice sytuacji migrantów zarobkowych, nie mówiąc o uwzględnieniu bardziej szczegółowych zmiennych psychologicznych, jak choćby wskazane już przekonania eurosierot.

Skala Przekonań Dorosłych Eurosierot (SPDE)

Założenia konstrukcji skali

Wstępną inspiracją do zajęcia się problematyką przekonań dorosłych eurosierot było podjęcie przez autorkę niniejszego tekstu współpracy z poradnią psychologiczną, gdzie zgłaszały się osoby dorosłe, które doświadczyły w dzieciństwie emigracji zarobkowej rodzica. Opowiadały one m.in. o obecnych przekonaniach na temat siebie i relacjach z innymi. Treść tych przekonań dotyczyła często niskiej wartości czy poczucia odpowiedzialności za decyzję o emigracji w rodzinie przez wiązanie ich z własnymi cechami lub zachowaniami z dzieciństwa. Przykładowo, jeśli osoba spostrzegала sytuację rozłąki jako zależną od podejmowanych przez siebie działań, wówczas sposobem na uzyskanie akceptacji i uwagi rodzica mogło być perfekcyjne wykonywanie różnych zadań opierające się na przekonaniu, że na miłość rodziców trzeba zasłużyć. Jako dorosły, osoba taka motywowana lękiem przed porażką lub błędem, mogła być dla siebie bezwzględny krytykiem szukającym uznania w oczach innych. Co ważne, motywy te wydawały się zbieżne z przedstawianymi w literaturze wynikami analiz konsekwencji psychologicznych emigracji rodzica i z badaniami jakościowymi, gdzie przytaczano wypowiedzi osób, które doświadczyły wyjazdu matki lub ojca (por. Parreñas, 2001, 2005; Danilewicz, 2006; Schapiro i in., 2013; Walczak, 2014). Dodatkowo wyniki badań sugerują, że przekonania analogiczne do opisanych powyżej prowadzić mogą do sytuacji, gdzie wysoki poziom własnych osiągnięć staje się dla dziecka warunkiem niezbędnym dla uzyskania poczucia bycia zauważanym i kochanym (Frost, Lahart, Rosenblate, 1991; Sorotzkin, 1998; Greenspon, 2000). Z kolei w subteorii osobowości, teorii rodzicielskiej akceptacji-odrzućenia, Ronald P. Rohner (2016) wskazuje na istnienie zależności między stanem psychicznym i emocjonalnym dziecka a jakością jego relacji z rodzicami. Według badacza, gdy dziecko czuje się odrzućone przez rodzica (lub inną figurę przywiązania), odczuwany w efekcie ból i uraza mogą powodować u niego m.in. spadek samooceny czy tendencję do negatywnego światopoglądu. Nasuwa się jednak pytanie, czy wskazane następstwa psychologiczne zaburzenia relacji dziecka z rodzicem mogą być długotrwałe i przejawiać się w dorosłości?

Kluczowa dla podjęcia pracy nad problematyką przekonań dorosłych eurosierot okazała się opisana już wcześniej koncepcja wczesnych nieadaptacyjnych schematów poznawczych Younga. Teoria ta (*de facto* wywodząca się z praktyki klinicznej) bezpośrednio łączy deficyty w zaspokojeniu podstawowych potrzeb

w dzieciństwie z występowaniem nieadaptacyjnych przekonań w dorosłości (por. Mącik, 2019). Podejście to wydaje się natomiast korespondować z wynikami analiz nad doświadczeniami eurosierot. Stanisław Kozak (2010) wskazuje, że dla osób nieletnich szczególne znaczenie ma zaspokojenie potrzeb miłości i bezpieczeństwa w kontakcie z rodzicami. Co więcej, w ocenie autora wyjazd rodzica wiąże się z pojawianiem u dziecka odczucia osamotnienia i niedostatku bliskości.

Na podstawie powyższych analiz założono zatem, że w przekonaniach dorosłych eurosierot na swój temat pojawiać się mogą motywy dotyczące np.: obniżonego wartościowania siebie czy poczucia winy za wyjazd rodzica i próby uzasadnienia go poprzez wyniki własnych działań. Szczególne znaczenie wydaje się mieć także kwestia odnosząca się do deficytu zaspokojenia potrzeby rodzicielskiej miłości i akceptacji. Motywy te stały się później podstawą do pracy nad stworzeniem skali, której twierdzenia adekwatnie by je odzwierciedlały.

W podjęciu badań nad przekonaniem dorosłych eurosierot problematyczna okazała się, podkreślona już wcześniej, kwestia dotycząca ich pomiaru. Zgodnie z wiedzą autorki, aktualnie brak jest bowiem prostej w użyciu i ogólnie dostępnej metody kwestionariuszowej do badania tego zjawiska. Potencjalnie adekwatnym i prawdopodobnie najbliższym tematycznie wyborem mogłoby być narzędzie do badania nieadaptacyjnych schematów poznawczych Younga, zaadaptowane do warunków polskich przez Justynę Oettingen i współpracowników (2018). Należy jednak zauważyć, że kwestionariusz ten jest stosunkowo długi (90 twierdzeń), a treść tworzących go pozycji testowych, poprzez swoją ogólność, zdaje się nie odzwierciedlać właściwie specyfiki sytuacji emigracji w rodzinie. Dodatkowo także Young (Young, Klosko, Weishaar, 2014) podkreśla potrzebę dokładniejszej weryfikacji założeń swojej teorii dotyczących m.in. tego, które z potrzeb odpowiadają za tworzenie się późniejszych nieadaptacyjnych przekonań i powstających na ich podstawie schematów. Ogólnie jednak koncepcja ta i opracowane na jej potrzeby narzędzie były, dla autorki niniejszego tekstu, ważnym i ciekawym źródłem inspiracji.

Biorąc zatem pod uwagę potencjalną rolę przekonań dorosłych eurosierot dla ich prawidłowego funkcjonowania psychospołecznego, nasuwa się potrzeba opracowania możliwie krótkiej i rzetelnej metody kwestionariuszowej umożliwiającej ich pomiar. W badaniach własnych zdecydowano się na uzupełnienie tej luki.

Tworzenie pozycji testowych SPDE

W ramach pierwszego etapu pracy nad stworzeniem narzędzia przygotowano wstępny zestaw 30 zamkniętych twierdzeń mających odzwierciedlać różne przekonania eurosierot. Odpowiedzi do nich wyrażone były na 4-stopniowej skali (od *zdecydowanie się nie zgadzam* do *zdecydowanie się zgadzam*). Twierdzenia wygenerowane zostały na podstawie analizy literatury przedmiotu i opierały się na opisanych wcześniej motywach przekonań dzieci emigrantów zarobkowych (por. Parreñas, 2001, 2005; Danilewicz, 2006; Schapiro i in., 2013; Walczak, 2014). Ich podstawowym

założeniem, zgodnie z koncepcją Younga (por. Mącik, 2019), było jednak to, że w sytuacji separacji z przynajmniej jednym z rodziców w przeszłości u osoby kształtować i utrwalac się mogą nieadaptacyjne przekonania dotyczące jej postrzegania siebie – właściwości, umiejętności czy zachowań, a także tego, w jaki sposób może być ona postrzegana przez rodziców (por. Young, Klosko, Weishaar, 2014). Należy też podkreślić, że na tym etapie dołożono wszelkich starań, aby treść każdego z opracowanych twierdzeń adekwatnie odpowiadała przedstawionym powyżej założeniom teoretycznym.

Następnie, w celu pogłębionej selekcji twierdzeń, wstępny zestaw przeanalizowano pod kątem językowym (Hornowska, 2007). Pięciu niezależnych sędziów (studentów V roku psychologii) oceniło zrozumiałość każdego z twierdzeń. Ocena poprzedzona była objaśnieniem, czym są nieadaptacyjne przekonania eurosierot oraz założeń przyjętych przy tworzeniu zestawu. Następnie sędziowie odpowiadali na pytanie: Czy Twoim zdaniem to twierdzenie jest zrozumiałe i poprawne językowo? (od *niezrozumiałe i niepoprawne językowo* do *zrozumiałe i poprawne językowo*). Oceny były dokonywane na 10-punktowych skalach. Na podstawie uzyskanych odpowiedzi wybrano najwyższej ocenione, a tym samym najbardziej poprawne językowo twierdzenia ($M > 8,0$) – było ich 16. Dzięki tej wstępnej selekcji stwierdzono, że niżej oceniane twierdzenia cechowała duża ogólność (np. *Nie potrzebuję niczyjej pomocy*) lub odnosiły się do więcej niż jednej kwestii w obrębie jednej pozycji (np. *Gdyby mnie nie było, to tatę/mamę byłoby stać na wszystko i by nie wyjechał(a)*). Część z nich wydawała się też błędnie sformułowana pod względem perspektywy, gdzie np. odpowiadając na pytanie, trzeba byłoby założyć, że rodzic nadal przebywa na emigracji (np. *Mimo pobytu za granicą, tata/mama zaspokaja wszystkie moje potrzeby*). Na wybranych przez sędziów kompetentnych twierdzeniach przeprowadzono także analizę zgodności sędziów W Kendalla, której wynik okazał się być zadowalający ($W = ,76$). W efekcie z pierwotnej puli wyeliminowano 14 najmniej zrozumiałych twierdzeń. Ostatecznie dalszej weryfikacji poddano zatem wersję Skali Przekonań Dorosłych Eurosierot, w której skład weszło 16 twierdzeń (por. tabela 1) ocenionych przez autorkę tekstu i sędziów kompetentnych jako najbardziej poprawne pod względem treści i języka.

Tabela 1. Twierdzenia tworzące wstępną wersję SPDE

Nr	Twierdzenie
1	Gdybym miał(a) mniej wad, tata/mama bardziej by mnie lubił(a).
2	Mam poczucie, że nie zasługuję na takiego tatę jak mój/taką mamę jak moja.
3	Wciąż muszę udowadniać tacie/mamie, że mogę robić różne rzeczy lepiej.
4	Czuję się niepotrzebny(a) mojemu tacie/mojej mamie.

- 5 Uznanie taty/mamy zdobywam tylko ciężką pracą.
 - 6 Muszę się starać, żeby tata/mama mnie akceptował(a).
 - 7 Muszę pokazać tacie/mamie, że jestem najlepszy(a).
 - 8 Jeśli będę doskonały(a) we wszystkim, co robię, tata/mama będzie mnie bardziej kochać.
 - 9 Tata/mama ma ważniejsze sprawy na głowie niż skupianie się na mnie.
 - 10 Gdy będę popełniać błędy, tylko potwierdzę, że jestem beznadziejnym dzieckiem.
 - 11 Nie mogę okazać słabości, bo tata/mama pomyśli, że nie jestem wystarczająco dobrym dzieckiem.
 - 12 Tata/mama woli być gdzieś, gdzie nie ma mnie.
 - 13 Gdybym się bardziej starał(a), to tata/mama by nie wyjechał(a).
 - 14 Gdybym się bardziej starał(a), to tata/mama by wrócił(a).
 - 15 Tata/mama wyjechał(a), ponieważ mnie nie kocha.
 - 16 Tata/mama wyjechał(a), ponieważ jestem złym dzieckiem.
-

Źródło: opracowanie własne.

Weryfikacja struktury wewnętrznej SPDE

Trafność teoretyczną SPDE obejmującej 16 twierdzeń zbadano, dokonując analizy struktury czynnikowej skali (Brzeziński, 1996). Drogą internetową przeprowadzono badanie, w którym uczestnicy wypełniali wstępną wersję SPDE² w postaci elektronicznej ankiety. Uczestnicy byli rekrutowani przez serwisy społecznościowe, gdzie poprzez kliknięcie w link w ogłoszeniu o badaniu byli przekierowywani do strony z ankietą. Wszyscy zainteresowani uczestnictwem byli też najpierw informowani, że badanie jest w pełni anonimowe i mogą zrezygnować z udziału w nim w dowolnym momencie, bez podawania przyczyny rezygnacji i bez ponoszenia konsekwencji. Przesłanie wypełnionej ankiety uznawano za wyrażenie świadomej zgody na opisane warunki. W ten sposób zbadano łącznie 327 dorosłych eurosierot (193 kobiety i 134 mężczyzn). Wiek osób badanych mieścił się w przedziale od 18 do 35 lat ($M = 21,62$; $SD = 2,23$).

² Instrukcja do SPDE użyta w badaniu zaprezentowana jest w załączniku 1 do niniejszego tekstu. Załącznik zawiera również ostateczną wersję Skali Przekonań Dorosłych Eurosierot.

Trafność wewnętrzna Skali Przekonań Dorosłych Eurosierot

Najpierw badana próba podzielona została w sposób losowy na dwie prawie równe części. Na pierwszej z nich przeprowadzono następnie analizę eksploracyjną ($N = 163$), a druga część posłużyła do przeprowadzenia analizy konfirmacyjnej ($N = 164$) tworzonej skali.

Analiza eksploracyjna

Za pomocą pakietu SPSS 25 wyniki SPDE uzyskane od 163 osób ($M_{\text{wiek}} = 21,64$; $SD = 2,35$; 60% kobiet) poddane zostały eksploracyjnej analizie czynnikowej (*exploratory factor analysis*, EFA). Wykorzystano metodę głównych składowych z rotacją Oblimin z normalizacją Kaisera, którą wybrano przez wzgląd na zakładaną możliwość skorelowania czynników (Tabachnick, Fidell, 2007). Wartości statystyki Kaisera-Mayera-Olkina ($,88$) oraz testu sferyczności Bartletta ($\chi^2 = 1784,90$; $df = 120$; $p < ,001$) wskazały, że wykonanie na zgromadzonych danych analizy czynnikowej było uzasadnione.

W przeprowadzonej analizie wyróżnione zostały trzy składowe główne, których wartości własne były większe od jedności. Wyjaśniały one łącznie 68,65% wariancji (pierwsza składowa wyjaśniała 46,69% wariancji, druga – 14,53%, a trzecia – 7,43%). W kolejnym kroku z modelu usunięto te twierdzenia, których ładunki czynnikowe były mniejsze niż $,40$. Usunięto zatem twierdzenie 2 (*Mam poczucie, że nie zasługuję na takiego tatę jak mój/taką mamę jak moja*), w treści którego zauważyć można było skoncentrowanie raczej na idealizowaniu rodzica i jego cech niż postrzeganiu siebie przez osobę badaną. Dodatkowo zdecydowano się także usunąć dwa twierdzenia, których ładunki w podobnym stopniu ładowały więcej niż jeden czynnik (w tym wypadku czynniki 1 i 3). Zaobserwowano bowiem, że w treści pozycji 6 (*Muszę się starać, żeby tata/mama mnie akceptował(a)*) i 11 (*Nie mogę okazać słabości, bo tata/mama pomyśli, że nie jestem wystarczająco dobrym dzieckiem*) uwidocznione były zarówno negatywny stosunek osoby do samej siebie, jak i potrzeba zyskania miłości rodzica przez poprawę swoich osiągnięć, podczas gdy w pozostałych twierdzeniach wchodzących w skład czynników 1 i 3 traktowane było to rozłącznie.

Następnie na wersji SPDE złożonej z 13 twierdzeń przeprowadzono kolejną eksploracyjną analizę czynnikową z wykorzystaniem metody głównych składowych z rotacją Oblimin z normalizacją Kaisera. Wartości statystyki KMO ($,86$) oraz testu sferyczności Bartletta ($\chi^2 = 1347,91$; $df = 78$; $p < ,001$) wskazały, że zastosowanie na zebranych danych analizy czynnikowej było poprawne (por. Hutcheson, Sofroniou, 1999; Tabachnick, Fidell, 2007).

Otrzymany model tworzyły trzy składowe główne z wartością powyżej jedności, wyjaśniając 72,05% łącznej wariancji (pierwsza składowa – 46,12%, druga – 17,72%, trzecia – 8,21%). Poszczególne czynniki były też skorelowane ze sobą: $r = ,28$

między czynnikami 1 i 2; $r = ,54$ między czynnikami 1 i 3; $r = ,33$ między czynnikami 2 i 3. Ładunki czynnikowe dla poszczególnych pozycji SPDE zaprezentowano w tabeli 2.

Tabela 2. Ładunki czynnikowe dla poszczególnych pozycji 13-itemowej wersji SPDE

Twierdzenie	Czynnik		
	1	2	3
5. Uznanie taty/mamy zdobywam tylko ciężką pracą.	,97		
8. Jeśli będę doskonały(a) we wszystkim, co robię, tata/mama będzie mnie bardziej kochać.	,85		
3. Wciąż muszę udowadniać tacie/mamie, że mogę robić różne rzeczy lepiej.	,82		
7. Muszę pokazać tacie/mamie, że jestem najlepszy(a).	,80		
1. Gdybym miał(a) mniej wad, tata/mama bardziej by mnie lubił(a).	,68		
10. Gdy będę popełniać błędy, tylko potwierdzę, że jestem beznadziejnym dzieckiem.	,63		
13. Gdybym się bardziej starał(a), to tata/mama by nie wyjechał(a).		,92	
16. Tata/mama wyjechał(a), ponieważ jestem złym dzieckiem.		,87	
14. Gdybym się bardziej starał(a), to tata/mama by wrócił(a).		,80	
15. Tata/mama wyjechał(a), ponieważ mnie nie kocha.		,79	
4. Czuję się niepotrzebny(a) mojemu tacie/ mojej mamie.			,89
12. Tata/mama woli być gdzieś, gdzie nie ma mnie.			,80
9. Tata/mama ma ważniejsze sprawy na głowie niż skupianie się na mnie.			,72

Źródło: opracowanie własne.

W skład pierwszego wymiaru, który nazwano *Dążeniem do doskonałości*, weszło sześć twierdzeń dotyczących wiary osoby w to, że bycie perfekcyjnym jest warunkiem koniecznym dla uzyskania miłości i akceptacji ze strony rodzica. W skład drugiego z wymiarów, nazwanego *Separacyjne poczucie winy*, weszły cztery twierdzenia. Dotyczyły one bezpośrednio emigracji i autodeprecjacji eurosieroty wynikającej z jej postrzegania siebie jako przyczyny wyjazdu rodziców. Trzeci wymiar, *Przekonanie o bezwartościowości*, utworzyły trzy twierdzenia odnoszące się do poczucia niskiej wartości osoby i jej negatywnego stosunku do samego siebie opierającego się na relacji z rodzicem.

Analiza konfirmacyjna

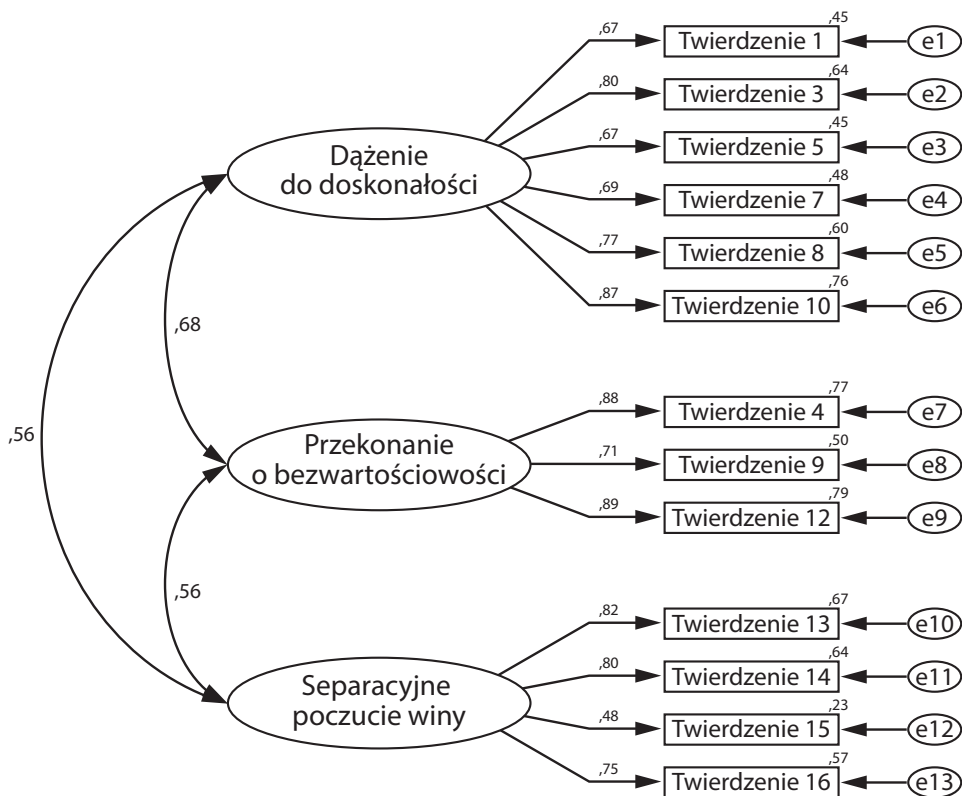
Wykorzystując pakiet SPSS AMOS, przeprowadzono konfirmacyjną analizę czynnikową (*confirmatory factor analysis*, CFA) mającą na celu weryfikację trafności modelu wyłonionego poprzez analizę eksploracyjną. Tym razem analizie poddano wyniki uzyskane od drugiej połowy badanych ($N = 164$; $M_{\text{wiek}} = 21,60$; $SD = 2,12$; 59% kobiet).

Stosując konfirmacyjną analizę czynnikową, wykazano, że testowany model trójczynnikowy (13 twierdzeń) jest rozwiązaniem o zadowalających wskaźnikach dopasowania do danych empirycznych. Model oceniany był na podstawie kilku najczęściej używanych miar dobroci dopasowania, ponieważ nie ma zgodności co do tego, które wskaźniki są najbardziej odpowiednie do tego celu. Rekomenduje się także podawanie wyników więcej niż jednego testu (Bollen, 2001; Byrne, 2001; Brown, 2006). Wykorzystano zatem następujące wskaźniki: χ^2/df – według kryterium konserwatywnego jego wartość nie powinna być wyższa niż 2; RMSEA (*Root Mean of Square Error of Approximation*) i SRMR (*Standardized Root Mean Square Residual*), których dopuszczalna wartość powinna być mniejsza niż ,08; CFI (*Confirmatory Fit Index*), którego wartość powinna być mniejsza niż 1, ale wyższa niż ,95 (Hu, Bentler, 1999; Hooper, Coughlan, Mullen, 2008; por. Januszewski, 2011). Wartości uzyskanych miar dopasowania prezentuje tabela 3, zaś schemat utworzonego modelu przedstawia rycina 1.

Tabela 3. Wartości miar dobroci dopasowania modelu trójczynnikowego SPDE w wersji 13-itemowej

Model	χ^2	df	χ^2/df	RMSEA	SRMR	CFI
3 czynniki	109,96	62	1,77	,07	,05	,96

Źródło: opracowanie własne.

Rycina 1. Schemat trójczynnиковego modelu Skali Przekonań Dorosłych Eurosierot (SPDE)

Uwaga: Na strzałkach przedstawiono standaryzowane współczynniki regresji.

Źródło: opracowanie własne.

Rzetelność Skali Przekonań Dorosłych Eurosierot

Analizy rzetelności SPDE dokonano na dwa sposoby: poprzez ocenę zgodności wewnętrznej α -Cronbacha wyodrębnionych wymiarów oraz zastosowanie metody połówkowej (Hornowska, 2007). Uznaje się, że preferowana wartość współczynnika rzetelności powinna być zbliżona do ,90, jednak akceptowane są już wartości powyżej ,60 (Aron, Aron, Coups, 2009). W przeprowadzonej analizie wszystkie trzy wymiary osiągnęły wartości α -Cronbacha plasujące się powyżej ,80, a zatem można było przyjąć, że posiadały zadowalającą zgodność wewnętrzną (por. tabela 4).

Tabela 4. Ocena zgodności wewnętrznej α -Cronbacha SPDE

Wymiar SPDE	α -Cronbacha
Dążenie do doskonałości	,93
Separacyjne poczucie winy	,87
Przekonanie o bezwartościowości	,81

Źródło: opracowanie własne.

Rzetelność połówkową wymiarów SPDE określono, dzieląc najpierw twierdzenia na nieparzyste i parzyste (Hornowska, 2007). Na podstawie wyników przeprowadzonych analiz (por. tabela 5), gdzie wszystkie wskaźniki osiągnęły wartości powyżej ,60, rzetelność połówkową SPDE uznano za zadowalającą.

Tabela 5. Rzetelność połówkowa wymiarów SPDE

Wymiar SPDE	Współczynnik podziału połówkowego Guttmana	Korelacje międzypołówkowe
Dążenie do doskonałości	,89	,83
Separacyjne poczucie winy	,76	,67
Przekonanie o bezwartościowości	,73	,71

Źródło: opracowanie własne.

Dyskusja

Problematyka badań nad konsekwencjami wyjazdów zarobkowych w obrębie rodziny eksplorowana jest obecnie przez badaczy różnych dziedzin (por. np. Parreñas, 2001, 2005, 2008; Danilewicz, 2006; Schapiro i in., 2013; Walczak, 2016). W wielu pracach podejmuje się jednak próbę analizy psychologicznego funkcjonowania osób dorosłych posiadających doświadczenia dotyczące emigracji zarobkowej swoich rodziców (por. np. Trusz, 2018). Następstwem tego jest także ograniczony wybór rzetelnych i adekwatnych do tej problematyki metod pomiaru.

Niniejsza praca miała na celu zaprezentowanie procesu powstawania i analizy właściwości psychometrycznych Skali Przekonań Dorosłych Eurosierot (SPDE). Skala została opracowana do badania aktualnych przekonań dorosłych osób, które w przeszłości doświadczyły emigracji zarobkowej swojego rodzica. W wyniku przeprowadzonych analiz czynnikowych (eksploracyjnej i confirmacyjnej) ustalono, że SPDE jest narzędziem o trójczynnikowej strukturze. Twierdzenia wchodzące w skład pierwszego z czynników dotyczyły uzyskiwania miłości i akcepta-

cji rodzica poprzez perfekcyjne wykonywanie zadań (Dążenie do doskonałości), drugi czynnik związany był bezpośrednio z doświadczeniem sytuacji emigracji rodziców, za które osoba przypisuje sobie winę (Separacyjne poczucie winy). Trzeci czynnik koncentrował się na negatywnym stosunku osoby do samej siebie (Przekonanie o bezwartościowości). Na podstawie przeprowadzonych analiz rzetelność wszystkich wyodrębnionych skal oceniono jako zadowalającą.

Należy jednak zaznaczyć, że niniejsza praca wraz z przedstawionym w niej narzędziem stanowi przede wszystkim wstęp do podjęcia kolejnych analiz. Wobec ograniczonej liczby podobnych prac badawczych trudno bowiem obecnie o adekwatne odniesienie dla uzyskanych wyników. W przyszłych badaniach konieczna jest zatem dalsza weryfikacja zaprezentowanego modelu, przede wszystkim pod kątem jego trafności teoretycznej, odwołując się do potencjalnych korelatów zewnętrznych, np. samooceny, perfekcjonizmu czy wczesnych schematów poznawczych. Opracowanie metody pomiaru nieadaptacyjnych przekonań dorosłych eurosierot może w efekcie przyczynić się do lepszego rozumienia długotrwałych psychologicznych skutków emigracji zarobkowej w rodzinie oraz stworzenia form profesjonalnej pomocy dla osób, które doświadczyły takiej sytuacji.

Literatura cytowana

- Aguilera-Guzmán, R.M., de Snyder, V.N., Romero, M., Medina-Mora, M.E. (2004). Paternal absence and international migration: Stressors and compensators associated with the mental health of Mexican teenagers of rural origin. *Adolescence*, 39, 711–23, doi: 10.1177/0020764008095117
- Aron, A., Aron, E.N., Coups, E.J. (2009). *Statistics for Psychology* (5th ed.). Pearson International Edition.
- Avila, E. (2008). *Transnational motherhood and fatherhood: Gender challenges and coping*. Niepublikowana rozprawa doktorska. University of Southern California.
- Bollen, K.A. (2001). Indicator: Methodology. W: N.J. Smelser, P.B. Balte (red.), *International encyclopedia of the social and behavioral sciences* (s. 7282–7287). Oxford: Elsevier Science.
- Brown, T.A. (2006). *Confirmatory factor analysis for applied research*. New York: Guilford Press.
- Brzeziński, J. (1996). *Metodologia badań psychologicznych*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Brzezińska, A.I., Matejczuk, J. (2011). Psychologiczne konsekwencje (euro)sieroctwa: styl życia rodziny, diagnoza i wsparcie. *Studia Edukacyjne*, 17, 71–88.
- Byrne, B.M. (2001). *Structural equation modeling with AMOS. Basic concepts, applications, and programming*. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates.
- CBOS (2016, grudzień). *Praca za granicą. Komunikat z badań nr 175/2016*. Warszawa. Pobrane z: https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2016/K_175_16.PDF

- Danilewicz, W. (2006). *Sytuacja życiowa dzieci w rodzinach migracyjnych*. Białystok: Wydawnictwo Uniwersyteckie TransHumana.
- Frost, R.O., Lahart, C.M., Rosenblate, R. (1991). The development of perfectionism: A study of daughters and their parents. *Cognitive Therapy and Research*, 15, 469–489, doi: 10.1007/BF01175730
- Greenspon, T.S. (2000). "Healthy Perfectionism" is an oxymoron! Reflections on the psychology of perfectionism and the sociology of science. *The Journal of Secondary Gifted Education*, 11, 197–208, doi: 10.4219/jsge-2000-631
- Hanson, G.H., Woodruff, C. (2003). *Emigration and educational attainment in Mexico*. San Diego, CA: University of California, San Diego.
- Hooper, D., Coughlan, J., Mullen, M.R. (2008). Structural Equation Modelling: Guidelines for Determining Model Fit. *Electronic Journal of Business Research Methods*, 6(1), 53–60, doi: 10.21427/D7CF7R
- Hornowska, E. (2007). *Testy psychologiczne. Teoria i praktyka* (t. 6 serii: Wykłady z Psychologii). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Hu, L., Bentler, P.M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling*, 6, 1–55, doi: 10.1080/10705519909540118
- Hutcheson, G.D., Sofroniou, N. (1999). *The Multivariate Social Scientist*. London: Sage Publications.
- Januszewski, A. (2011). Modele równań strukturalnych w metodologii badań psychologicznych. Problematyka przyczynowości w modelach strukturalnych i dopuszczalność modeli. W: O. Gorbaniuk, B. Kostrubiec-Wojtachnio, D. Musiał, M. Wiechetek, A. Błachnio, A. Przepiórka (red.), *Studia z Psychologii w KUL* (t. 17, s. 213–245). Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Jia, Z., Tian, W. (2010). Loneliness of left-behind children: A cross-sectional survey in a sample of rural China. *Child: Care, Health and Development*, 36(6), 812–817, doi: 10.1111/j.1365-2214.2010.01110.x
- Jordan, L., Graham, E. (2012). Resilience and well-being among children of migrant parents in South-East Asia. *Child Development*, 83, 1672–1688, doi: 10.1111/j.1467-8624.2012.01810.x
- Kostrubiec, B. (2009). Sytuacja psychologiczna dziecka wobec migracji zarobkowej rodziców. W: M. Janukowicz (red.), *Smak emigracji. Dramaty dzieci* (s. 23–36). Kraków: Scriptum.
- Kozak, S. (2010). *Patologie eurosieroctwa w Polsce. Skutki migracji zarobkowej dla dzieci i ich rodzin*. Warszawa: Difin.
- Macours, K., Vakis, R. (2010). Seasonal migration and early childhood development. *World Development*, 38, 857–869, doi: 10.1016/j.worlddev.2010.02.012
- Mazzucato, V., Cebotari, V., Veale, A., White, A., Grassi, M., Vivet, J. (2015). International parental migration and the psychological well-being of children in Ghana, Nigeria, and Angola. *Social Science & Medicine*, 132, 215–224, doi: 10.1016/j.socscimed.2014.10.058

- Mącik, D. (2019). *W pułapce schematów? Wczesne nieadaptacyjne schematy Jeffreya Younga a funkcjonowanie psychospołeczne osób dorosłych*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Oettingen, J., Chodkiewicz, J., Mącik, D., Gruszczynska, E. (2018). Polish adaptation of the Young Schema Questionnaire 3 Short Form (YSQ-S3-PL). *Psychiatria Polska*, 52(4), 707–718, doi: 10.12740/PP/OnlineFirst/76541
- Okólski, M. (2007). Najnowsze migracje z Polski – mity i fakty. W: *Migracja zarobkowa z Polski do krajów Unii Europejskiej – wyzwania dla państwa*. Materiały konferencji zorganizowanej przez Komisję Spraw Emigracji i Łączności z Polakami za Granicą pod patronatem Marszałka Senatu Bogdana Borusewicza, 20 października 2006 r. (s. 12–22). Warszawa: Kancelaria Senatu.
- Parreñas, R.S. (2001). *Servants of globalization. Women, migration and domestic work*. Stanford: Stanford University Press.
- Parreñas, R.S. (2005). *Children of global migration. Transnational families and gendered woes*. Stanford: Stanford University Press.
- Parreñas, R.S. (2008). *The Force of Domesticity: Filipina Migrants and Globalization*. Stanford: Stanford University Press.
- Rohner, R.P. (2016). *Introduction to interpersonal acceptance-rejection theory (IPARTheory) and evidence*. Pobrane z: <https://scholarworks.gvsu.edu/orpc/vol6/iss1/4/>
- Rydz, S. (2014). Samotne rodzicielstwo. W: I. Janicka, H. Liberska (red.), *Psychologia rodziny* (s. 243–258). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Schapiro, N.A., Kools, S.M., Weiss, S.J., Brindis, C.D. (2013). Separation and reunification: The experiences of adolescents living in transnational families. *Current Problems in Pediatric and Adolescent Health Care*, 43, 48–68, doi: 10.1016/j.cppeds.2012.12.001
- Sordyl-Lipnicka, B., Pufal-Struzik, I. (2019). Praca zawodowa rodziców poza granicami kraju a poziom spójności rodziny. W: T. Rostowska, A. Lewandowska-Walter (red.), *Psychospołeczne konteksty relacji rodzinnych* (s. 170–185). Warszawa: Difin.
- Sorotzkin, B. (1998). Understanding and treating perfectionism in religious adolescents. *Psychotherapy*, 35, 87–95, doi: 10.1037/h0087792
- Suárez-Orozco, C. (2007). Commentary: The challenges of immigrant families. *Communiqué*, 6–14. Washington, DC: American Psychological Association. Pobrane z: https://www.apa.org/images/immigration-report_tcm7-134644.pdf
- Tabachnick, B.G., Fidell, L.S. (2007). *Using Multivariate Statistics* (5th ed.). Boston: Pearson Educational, Inc.
- Trusz, S. (2018). *Psychospołeczne i edukacyjne mechanizmy stereotypizacji, uprzedzeń i dyskryminacji dzieci sezonowych migrantów*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- UNICEF (2011). *Impact of labour migration on “children left behind” in Tajikistan*. New York: UNICEF. Pobrane z: https://www.unicef.org/tajikistan/Web_Migration_Report_Eng_light.pdf

- UNICEF Moldova & Child Rights Information Center (CRIC), Moldova (2008). *The impact of parental deprivation on the development of children left behind by Moldovan migrants*. UNICEF, Division of Policy and Practice, Working Paper. New York: UNICEF. Pobrane z: https://www.unicef.org/socialpolicy/files/The_Impact_of_Parental_Deprivation_on_the_Development_of_Children.pdf
- Walczak, B. (2008). Migracje rodzicielskie. W: E. Kozdrowicz, B. Walczak (red.), *Szkoła wobec mobilności zawodowej rodziców i opiekunów. Niezbędnik nauczyciela* (s. 7–20). Warszawa: Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej.
- Walczak, B. (2014). *Raport. Dziecko, rodzina i szkoła wobec migracji rodzicielskiej. 10 lat po akcesji do Unii Europejskiej*. Ogólnopolskie badanie realizowane na zlecenie Rzecznika Praw Dziecka przez Pedagogium WSNS. Warszawa: Pedagogium Wyższa Szkoła Nauk Społecznych. Pobrane z: http://brpd.gov.pl/sites/default/files/raport_dziecko_rodzina_i_szkola_wobec_migracji_rodzicielskich_-_10_lat_po_akcesji_do_unii_europejskiej.pdf
- Walczak, B. (2016). *Rodzina transnarodowa*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Wen, M., Lin, D. (2012). Child development in rural China: Children left behind by their migrant parents and children of nonmigrant families. *Child Development*, 83, 120–136, doi: 10.1111/j.1467-8624.2011.01698.x
- Young, J.E, Klosko, J.S, Weishaar, W. (2014). *Terapia schematów: przewodnik praktyka*. Sopot: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.

Załącznik 1

Ostateczna wersja Skali Przekonań Dorosłych Eurosierot z instrukcją wykorzystaną w obecnym badaniu

Instrukcja: Zapoznaj się z listą twierdzeń odnoszonych się do Twoich obecnych przekonań na temat relacji z rodzicem, który wyjechał w przeszłości za granicę w celach zarobkowych. Jeśli aktualnie rodzic już nie żyje, postaraj się udzielić odpowiedzi, które będą zgodne z tym, jak wyglądały Wasze relacje za jego życia. Twoim zadaniem jest ustosunkowanie się do każdego z twierdzeń z osobna i ocenianie, w jakim stopniu zgadzasz się z nim w odniesieniu do siebie. Odpowiedzi zaznaczaj na 4-stopniowej skali, gdzie:

- 1 oznacza „Zdecydowanie się nie zgadzam”
- 2 oznacza „Raczej się nie zgadzam”
- 3 oznacza „Raczej się zgadzam”
- 4 oznacza „Zdecydowanie się zgadzam”.

Zwróć uwagę, żeby nie pomijać żadnego z twierdzeń i zaznaczyć odpowiedź przy każdym z nich.

1. Gdybym miał(a) mniej wad, tata/mama bardziej by mnie lubił(a).
2. Wciąż muszę udowadniać tacie/mamie, że mogę robić różne rzeczy lepiej.
3. Czuję się niepotrzebny(a) mojemu tacie/mojej mamie.
4. Uznanie taty/mamy zdobywam tylko ciężką pracą.
5. Muszę pokazać tacie/mamie, że jestem najlepszy(a).
6. Jeśli będę doskonały(a) we wszystkim, co robię, tata/mama będzie mnie bardziej kochać.
7. Tata/mama ma ważniejsze sprawy na głowie niż skupianie się na mnie.
8. Gdy będę popełniać błędy, tylko potwierdzę, że jestem beznadziejnym dzieckiem.
9. Tata/mama woli być gdzieś, gdzie nie ma mnie.
10. Gdybym się bardziej starał(a), to tata/mama by nie wyjechał(a).
11. Gdybym się bardziej starał(a), to tata/mama by wrócił(a).
12. Tata/mama wyjechał(a), ponieważ mnie nie kocha.
13. Tata/mama wyjechał(a), ponieważ jestem złym dzieckiem.

Streszczenie. Celem niniejszego badania była analiza właściwości psychometrycznych Skali Przekonań Dorosłych Eurosierot (SPDE) – autorskiego narzędzia do badania przekonań na swój temat osób dorosłych, których rodzice emigrowali w przeszłości zarobkowo. Zbadano 327 młodych dorosłych będących eurosierotami. W wyniku przeprowadzonych analiz stwierdzono, że SPDE obejmuje 13 twierdzeń tworzących 3 wymiary: Dążenie do doskonałości, Separacyjne poczucie winy i Przekonanie o bezwartościowości. SPDE charakteryzuje się dobrymi parametrami psychometrycznymi i może być stosowana w badaniach naukowych.

Słowa kluczowe: eurosieroty, migracja zarobkowa, psychologiczne skutki emigracji, nieadaptacyjne przekonania

Data wpłynięcia: 8.10.2019

Data wpłynięcia po poprawkach: 23.03.2020

Data zatwierdzenia tekstu do druku: 31.03.2020